

31 MART'A DOĞRU DEM PARTİ

BAKİ LALEOĞLU

SETA | ANALİZ

MART 2024 · SAYI 413

31 MART'A DOĞRU DEM PARTİ

BAKİ LALEOĞLU

COPYRIGHT © 2024

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik [fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.] yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-6583-35-1

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

34050 Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 98 85 | Faks: 202 223 60 99

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM

Tel: +32 2 313 39 41

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
2023 SEÇİMLERİ	8
DEM PARTİ'NİN KRİZİ	13
31 MART'A DOĞRU DEM PARTİ VE KENT UZLAŞISI STRATEJİSİ	15
SONUÇ: 31 MART VE SONRASINDA DEM PARTİ	17

BAKİ LALEOĞLU

Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun olmuştur. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde lisansüstü çalışmalarını sürdürmektedir. Çalıştığı konular arasında Türk siyasal hayatı ve karşılaştırmalı siyaset, özel olarak ise siyasal partiler, hükümet, seçim ve parti sistemleri bulunmaktadır. SETA Siyaset Araştırmaları bünyesinde araştırmacı olarak görev almaktadır.

ÖZET

Bu analizde 2023 seçim sonuçlarının DEM Parti açısından ne anlama geldiği, partinin bu sonuçları nasıl yorumladığı, 31 Mart'a doğru nasıl bir strateji izlediği ve son olarak yerel seçimler sonrasında partiyi nelerin beklediği incelenmektedir.

2023 seçim sonuçları Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti) açısından işlerin yolunda gitmediğinin net bir göstergesiydi. Zira partinin oyları son on yıllık süreç içerisinde en düşük noktayı görmüş ve seçimlerde ilan edilen tüm stratejik hedefler ıskalanmıştı. Üstelik seçim sürecinde DEM Parti'yi siyasal açıdan oldukça aciz bir konuma düşüren Kılıçdaroğlu-Özdağ protokolü gibi gelişmeler de yaşanmıştı. Dolayısıyla 2023 seçimleri DEM Parti için oldukça güçlü bir uyarıydı.

DEM Parti 31 Mart'a doğru ilerleyen süreçte ise bu uyarıyı aldığına dair seçmenini ikna etmeyi öncelese de pratikte farklı bir gerçeklik kendini gösteriyor. Batıda yeniden CHP ile "kent uzlaşısı" adı altında bir iş birliği modeli geliştiriliyor, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ise ön seçim olarak duyurulmasına rağmen oldukça sorunlu bir süreç geçiriliyor. Dolayısıyla DEM Parti Kandil'in onu hapsediği ve seçmenin de şikayet etmeye başladığı çıkmazdan kurtulabilmek için somut bir çaba göstermek yerine cılız girişimlerle günü kurtarmaya çalışıyor.

Bu analizde 2023 seçim sonuçlarının DEM Parti açısından ne anlama geldiği, partinin bu sonuçları nasıl yorumladığı, 31 Mart'a doğru nasıl bir strateji izlediği ve son olarak yerel seçimler sonrasında partiyi nelerin beklediği incelenmektedir.

GİRİŞ

2023 cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimleri muhalefet bloku için telafisi olmayan bir öneme sahipti. Zira Kemal Kılıçdaroğlu'nun adaylığı etrafında birleşen neredeyse tüm muhalif aktör ve partiler bu güç birliğinin yaklaşık yirmi yılın ardından bir galibiyet getireceğine inanmıştı. Üstelik tüm sosyopolitik ve sosyoekonomik şartlar da lehlerindeydi. Koronavirüs (Covid-19) salgını, enflasyon, uluslararası sistemdeki istikrarsızlık, Türkiye'nin etrafındaki bölgesel çatışmalar ve son olarak 6 Şubat depremleri muhalefeti "avantajlı" bir konuma taşımıştı. Bu nedenle hem muhalif blokta hem de muhalif seçimlerdeki beklenti oldukça yüküktü.

Ancak evdeki hesap çarşıya uymadı ve Recep Tayyip Erdoğan yeniden cumhurbaşkanı seçilirken Cumhur İttifakı da parlamento çoğunluğunu yeniden kazandı. Muhalefet bloku ve seçmeninde ise sahip olunan beklentinin büyüklüğüne eş değer bir hayal kırıklığı yaşadı. Nitekim bu mağlubiyet ve hayal kırıklığı o denli

büyükü ki muhalefetin üç önemli aktörü olan CHP, İYİ Parti ve DEM Parti'de¹ bir değişim dalgasını tetikledi ve söz konusu üç partinin tümünde yönetim, kurumsal yapı ve siyasi strateji odaklı bir dönüşüm tartışması başladı.

DEM Parti özelinde bu değişim daha çok seçmenin ve tabanın parti yönetimine ve yıllardır süregelen sorunlara yönelik tepkisinin yönetilmesini amaçlıyordu. Parti, kapatma davası sebebiyle halihazırda kurumsal problemler yaşarken yeni bir isim altında tekrar yapılandı. Ancak asıl yönetilmesi gereken problem parti taban ve seçmenin yıllardır süregelen sorunlara ve yürütülen stratejiye yönelik tepkisiydi. İşte 31 Mart'a doğru DEM Parti'nin aşması gereken ilk problem de buydu. Zira 2023 seçimlerinde bizzat kendi seçmeni partiyi sandıkta ciddi bir şekilde uyarılmıştı.

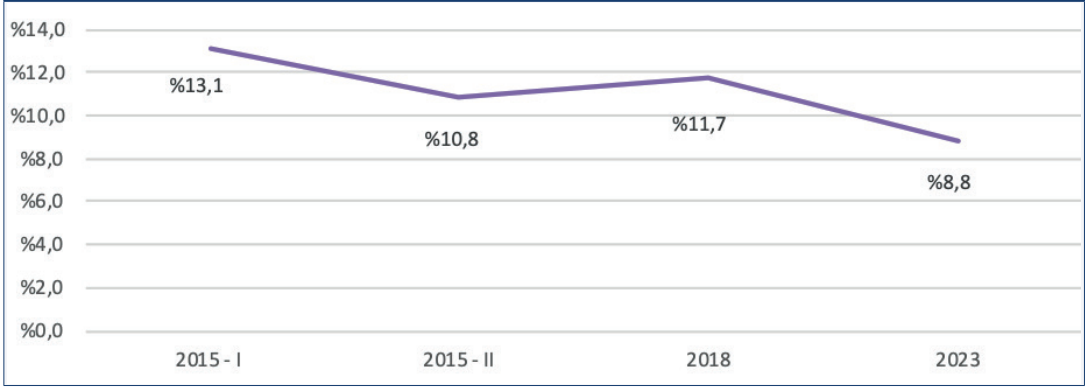
2023 SEÇİMLERİ

DEM Parti 2023 seçimlerinde CHP liderliğindeki muhalefet blokunu dışarıdan destekleme rolünü benimsemişti. Zira muhalefetin bir araya geldiği altılı masa ve Millet İttifakı çatısı altındaki partilerin hiçbiri sosyopolitik meşruiyetini yitirmiş DEM Parti ile aynı fotoğraf karesi içerisine girmek istemiyordu.² Dolayısıyla DEM Parti –2018 seçimlerinde olduğu gibi– yeniden kendi ittifakını kurmak ve marjinal sol partilerle iş birliği yapmak mecburiyetinde kaldı. Bu bağlamda Türkiye İşçi Partisi (TİP), Emek Partisi (EMEP), Toplumsal Özgürlük Partisi (TÖP), Emekçi Hareket Partisi (EHP) ve Sosyalist Meclisler Federasyonu (SMF) ile "Emek ve Özgürlük İttifakı"

1 DEM Parti son bir yıllık süreçte HDP ve YSP isimleriyle faaliyet göstermiştir. Metin içerisinde ise kafa karışıklığına sebep olmamak amacıyla tüm zamanlar için DEM Parti ismi kullanılmıştır.

2 "Kılıçdaroğlu: Masada HDP Yok", CHP, 28 Ağustos 2022, <https://chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroglu-haberturk-tv-de-olaylar-ve-gorusler-canli-yayinina-katildi-27-agustos-2022>, (Erişim tarihi: 16 Mart 2024); "Akşener: Bizim Masada HDP Yok", TRT Haber, 6 Mayıs 2023.

GRAFİK 1. DEM PARTİ'NİN OY ORANLARI (2015-2023, YÜZDE)

kuruldu ve 14 Mayıs'taki parlamento seçimlerine bu ittifak çatısı altında girildi.³

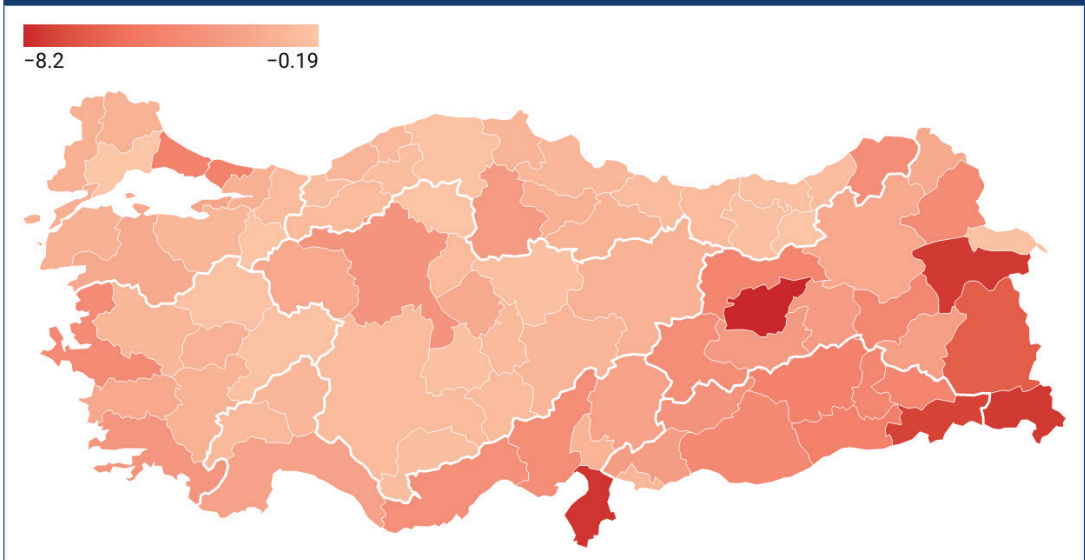
Seçim sürecinde seçmeni rahatsız eden ilk gelişme de burada yaşandı. Zira TİP hariç tüm marjinal sol partiler DEM Parti'nin listelerinden adaylarını gösterdi. Bu da doğal olarak bazı seçilmesi kesin yerlerde marjinal sol isimlerin DEM Parti seçmeninin oylarıyla seçilmesi anlamına geliyordu. Buna ek olarak Doğu ve Güneydoğu'da hazırlanan listelere de tepki vardı. Dolayısıyla

DEM Parti'li Kürt seçmenin özellikle kendi partisine yönelik memnuniyetsizliklerinde bir artış yaşanıyordu. Buna seçim barajının yüzde 7'ye düşmesi ve TİP'in 49 ilde kendi kurumsal kimliğiyle seçimlere girme tercihi⁴ de eklenince DEM Parti'nin oylarında ciddi bir düşüş yaşandı. DEM Parti 14 Mayıs'ta 2018'e kıyasla tüm seçim çevrelerinde oy kaybetti ve ancak yüzde 8,8 oy oranına ulaşabildi.

³ "Emek ve Özgürlük İttifakı Uzlaştı", NTV, 16 Mart 2023.

⁴ "Emek ve Özgürlük İttifakı'nda 5 Partiden Ortak Liste", NTV, 8 Nisan 2023.

HARİTA 1. DEM PARTİ'NİN 2018 SEÇİMLERİNE GÖRE OY DEĞİŞİMİ

DEM Parti'nin 2018 seçimlerine göre yaşadığı oy kaybı yüzde 0,19 ile yüzde 8,2 arasında değişmektedir. En fazla kayıp yaşadığı illerin ise geleneksel olarak en çok oy aldığı iller olması dikkat çekmektedir. Bu bağlamda DEM Parti'nin daha ziyade kendi seçmeni özelinde oy kaybettiğini söylemek mümkündür. Nitekim partinin en fazla oy kaybettiği on ilin bilgisi Tablo 1'de yer almaktadır.

TABLO 1. DEM PARTİ'NİN 2018 SEÇİMLERİNE GÖRE OYUNU EN ÇOK DÜŞÜRDÜĞÜ ON İL (YÜZDE)		
1	Tunceli	-8,20
2	Hatay	-7,81
3	Ağrı	-7,71
4	Hakkari	-7,70
5	Şırnak	-7,44
6	Van	-6,35
7	Mardin	-4,53
8	Diyarbakır	-4,47
9	İstanbul	-4,41
10	Erzincan	-4,26

DEM Parti açısından Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki oy oranlarında 2015'ten bu yana yaşanan düşüş, oy kaynağı olan bölgedeki Kürt seçmenin ve tabanın memnuniyetsizliğini göstermek için de yeterlidir. Zira DEM Parti'nin en yüksek oy oranına ulaştığı Hakkari, Şırnak, Diyarbakır, Ağrı ve Van gibi illerde Haziran 2015'e kıyasla yaşanan oy kaybı yüzde 20'yi bulmaktadır.

Halbuki DEM Parti 2023 seçim bildirgesinin açıklandığı gün hedefini 100 vekil olarak duyurmuştu.⁵ Ancak seçim sonuçları bu hedefin

5 "Sancar: Yeşil Sol Parti ile 100 Milletvekili Hedefliyoruz; Beyanname-miz Demokratik Çözüm Programıdır", HDP, 1 Nisan 2023, <https://hdp.org.tr/tr/sancar-yesil-sol-parti-ile-100-milletvekili-hedefliyoruz-beyanname-miz-demokratik-cozum-programidir/17258>, (Erişim tarihi: 30 Kasım 2023).

çok uzağına düştü ve DEM Parti yalnızca 62 milletvekili çıkarabildi. Emek ve Özgürlük İttifakı ise yüzde 10,6 oy alarak 65 milletvekiliyle Mecliste yer alabildi.⁶

DEM Parti için parlamento seçimlerinde yaşanan hayal kırıklığının daha büyüğü ise cumhurbaşkanı seçiminde tecrübe edildi. Zira DEM Parti, taban ve seçmen nezdinde itirazlar olmasına rağmen 2014 ve 2018 cumhurbaşkanı seçimlerinden farklı olarak bu sefer kendi cumhurbaşkanı adayını göstermedi ve muhalefet blokunun çatı adayı haline gelen Kılıçdaroğlu'nu destekleme kararı aldı.

Bu kararın alınma süreci de oldukça sıkıntılıydı. Zira daha sonrasında Millet İttifakı'na dönüşecek ve DEM Parti'nin resmi olarak dışarıda bırakıldığı bir altılı masa mekanizması kurulmuştu. Bu sayede muhalefet partilerinin "önemli" aktörleri beraber hareket ediyor, DEM Parti'den ise her zaman olduğu gibi mekanizmaya dahil edilmemekle birlikte dışarıdan destek vermesi bekleniyordu.

Süreç içerisinde DEM Parti'nin tavrı daha çok kimin aday olabileceği ile alakalıydı. Zira DEM Parti'den gelen açıklamalar Kemal Kılıçdaroğlu veya Ekrem İmamoğlu'nun adaylığının desteklenebileceği, Mansur Yavaş veya Meral Akşener'in aday olması halinde desteğin mümkün olmayacağı şeklindeydi.⁷ Öte yandan DEM Parti'de asıl tartışma Millet İttifakı adayının ilk turda mı yoksa olası bir ikinci turda mı desteklenmesi üzerinedir. Bu noktada partinin pozisyonu birçok kez değişkenlik gösterdi. Örneğin parti 7 Ocak'ta il kongresinde ve 15 Ocak'ta ise düzenlenen ilk seçim mitinginde

6 "Cumhurbaşkanı ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Milletvekili Seçimleri Sonucu", YSK, <https://www.ysk.gov.tr/tr/14-mayis-2023-se-cimleri/82491>, (Erişim tarihi: 30 Kasım 2023).

7 "Ortağı İYİ Parti'yi Üzecek! HDP'den 'Akşener ve Yavaş'ı Desteklemeyiz' Açıklaması", A Haber, 9 Ocak 2023; "Mansur Yavaş ve Meral Akşener'i Veto Eden HDP'den Bir İsmeye Yeşil Işık", TGRT Haber, 11 Ocak 2023.

TABLO 2. DEM PARTİ'NİN DOĞU VE GÜNEYDOĞU BÖLGELERİNDEKİ BAZI İLLERDE ALDIĞI OYLAR (2015-2023, YÜZDE)

	Haziran 2015	Kasım 2015	2018	2023
Hakkari	86,37	83,71	71,80	64,10
Şırnak	85,32	85,53	71,88	64,43
Diyarbakır	79,06	72,82	67,07	62,60
Ağrı	78,22	68,14	63,62	55,92
Van	74,81	65,53	60,62	54,27
Mardin	73,25	68,36	60,65	56,11
Batman	72,57	68,15	63,48	59,29
Muş	71,32	61,80	55,59	51,53
Siirt	65,76	58,28	52,11	47,89
Tunceli	60,94	55,85	52,07	43,87
Bitlis	60,35	49,44	43,32	40,84
Iğdır	56,73	52,64	45,06	44,66
Kars	44,00	34,47	32,36	28,49
Bingöl	40,98	29,45	27,10	24,40
Şanlıurfa	38,49	28,46	29,30	25,33
Ardahan	30,37	22,19	23,57	21,75
Adıyaman	22,68	14,20	15,35	12,08

Kaynak: 2023'te Türkiye, ed. Nebi Miş ve Murat Yeşiltaş, (SETA Yayınları, İstanbul: 2023), s. 85.

kendi adayını çıkaracağını duyurdu.⁸ Bu açıklamadan yaklaşık iki hafta sonra ise dönemin eş genel başkanı Mithat Sancar muhalefetin ortak adayını destekleyebileceklerini ve müzakerelere açık olduklarını açıkladı.⁹

6 Şubat depremleri sonrasında da partinin ikircikli tutumu sürdü. Bu noktada daha çok Millet İttifakı'nın adayının belirlenmesi ve bu ismin DEM Parti'ye yönelik tutumu beklendi.

8 "On Binler Kartal'da Buluştu: Emek ve Özgürlük İttifakı Seçim Startını Verdi", HDP, 15 Ocak 2023, <https://hdp.org.tr/tr/on-binler-kartal-dabulustu-emek-ve-ozgurluk-ittifaki-secim-startini-verdi/17061>, (Erişim tarihi: 30 Kasım 2023).

9 "Sancar: Kamuoyu 'Demokrasinin Yolu Diyarbakır'dan Geçer' Sözü'nün İçeriğinin Doldurulmasını Bekliyor", HDP, 2 Şubat 2023, <https://hdp.org.tr/tr/sancar-kamuoyu-demokrasinin-yolu-diyarbakirdan-geccer-sozunun-iceriginin-doldurulmasini-bekliyor/16100>, (Erişim tarihi: 30 Kasım 2023).

Kılıçdaroğlu'nun aday ilan edilmesinin ardından ise DEM Parti 2021'de açıkladıkları "Tutum Belgesi"ni hatırlattı ve Kılıçdaroğlu ile bu belgede belirtilen ilkeler üzerinde görüşüldüğünü duyurdu.¹⁰ Bu görüşmenin hemen ardında DEM Parti, Emek ve Özgürlük İttifakı olarak cumhurbaşkanı adayı çıkarmayacaklarını ve Kılıçdaroğlu'nu destekleyeceklerini ilan etti.¹¹

Öte yandan DEM Parti'nin cumhurbaşkanı seçimindeki stratejisinin parti taban ve seçmeninde yaşanan görüş farklılıklarına rağmen te-

10 "Kılıçdaroğlu HDP ile Görüştü", TRT Haber, 20 Mart 2023.

11 "Emek ve Özgürlük İttifakı: Tarihsel Sorumluluğumuzu Yerine Getiriyoruz, Cumhurbaşkanı Adayı Çıkarmıyoruz", HDP, 22 Mart 2023, <https://hdp.org.tr/tr/emek-ve-ozgurluk-ittifaki-tarihsel-sorumlulugumuzu-yerine-getiriyoruz-cumhurbaskani-adayi-cikarmiyoruz/17239>, (Erişim tarihi: 30 Kasım 2023).

rör örgütü PKK'nın çizdiği istikamet etrafında şekillendiği belirtilmelidir. Zira Kandil'in sözde yöneticileri seçim sürecinde birçok kez Kılıçdaroğlu'na oy istedi. Bu bağlamda Duran Kalkan, Cemil Bayık ve Bese Hozat gibi terör örgütü elebaşları "Erdoğan ve AK Parti-MHP ittifakının yıkılması",¹² "Millet İttifakı ile birlikte hareket edilmesi" ve "iç savaş"¹³ gibi açıklamalar ve tehditler üzerinden açık bir şekilde doğrudan Kılıçdaroğlu'na oy verilmesi gerektiğini açıkladı.

DEM Parti'nin asıl travması ise cumhurbaşkanı seçiminde yaşandı. Zira parti Kandil'in de yönlendirmesiyle seçmenini çok büyük bir oranda Kılıçdaroğlu'na oy vermeye ikna etti. Hatta Kılıçdaroğlu'nun ilk turda en fazla oy oranına ulaştığı 10 ilden 7'si DEM Parti'nin güçlü olduğu yerlerdi.¹⁴ Öte yandan Kılıçdaroğlu'nun seçimlerin ilk turunda muhalefetin beklediği zaferi elde edememesi, sandıkta Erdoğan'ın gerisinde kalması ve seçimin kapanması zor bir oy farkıyla ikinci tura kalıyor olması muhalefette büyük bir hayal kırıklığına sebep oldu. Kılıçdaroğlu'nun seçimi kaybetmesinin büyük oranda kesinleştiği ikinci tur öncesinde söylem ve kampanyasını keskin bir şekilde değiştirmesi ise DEM Parti'de şok etkisi oluşturdu. Tamamen popülist, aşırı milliyetçi ve hatta zenofobik bir söyleme sarılan Kılıçdaroğlu, Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ ile de ikinci turda vereceği destek karşılığında bir protokol imzaladı. Söz konusu protokolda yer alan kayyum ve terörle mücadele maddeleri DEM Parti seçmen ve tabanının büyük tepkisini çekti. Parti içinden de bu anlaşmaya tepki gösteren isimler oldu. Özdağ'ın tutumu

12 "PKK Elebaşı Duran Kalkan'dan Yedili Masa'ya Talimat", *Yeni Şafak*, 18 Nisan 2023.

13 "Teröristbaşı Cemil Bayık Kılıçdaroğlu'na Oy İsteyerek İç Savaş Tehdidinde Bulundu", *Yeni Şafak*, 5 Mayıs 2023.

14 Baki Laleoğlu, "2023 Seçimlerini Anlamak: İki Sandık Arası Sonuçlar", *SETA Analiz*, Sayı: 387, (Mayıs 2023), s. 12.

ise meseleyi DEM Parti için daha da rahatsız bir hale getirdi.¹⁵

DEM Parti'nin Kılıçdaroğlu ve Özdağ arasında imzalanan protokole dair ilk açıklaması "yetkili kurullarda değerlendirilecek" şeklindeydi. Parti içinden, tabandan ve hatta seçmenden gelen tepkiler de olumsuzdu. Ancak bu duruma rağmen DEM Parti, Kılıçdaroğlu'nu ikinci turda da destekleyeceklerini açıkladı. Bunun neticesi olarak ise DEM Parti seçmeninin ikinci turda sandığa gitme oranında belirgin bir düşüş yaşandı.

TABLO 3. 2023 CUMHURBAŞKANI SEÇİMİNDE KATILIMIN EN ÇOK DÜŞTÜĞÜ ON İL (YÜZDE)

	İller	1. Tur	2. Tur	Fark
1	İğdır	79,06	71,83	-7,23
2	Ağrı	72,86	65,71	-7,15
3	Van	78,62	72,11	-6,51
4	Diyarbakır	81,70	75,93	-5,77
5	Hakkari	83,57	78,09	-5,48
6	Bitlis	81,86	76,40	-5,46
7	Kars	79,56	74,22	-5,34
8	Muş	78,68	73,56	-5,12
9	Şırnak	84,60	79,76	-4,84
10	Batman	84,93	80,18	-4,75

Parlamento seçimlerinde yaşanan oy düşüşü, cumhurbaşkanı seçiminde yaşananlar ve netice itibarıyla DEM Parti'nin 2023 seçimlerinde hiçbir stratejik hedefine ulaşamaması doğal olarak bir değişim sürecini de tetikledi. Partinin kurumsal yapısı DEM Parti olarak tekrar şekillenirken parti eş genel başkanları Pervin Buldan ve Mithat Sancar görevlerini Tülay Hatimoğulları Oruç ve Tuncer Bakırhan'a devretti. Partinin etkili isimleri ise kurumsal bir "öz eleştirisi" süreci başlatıldığını duyurdu. Bu bağlamda yerel seçimlerde Güneydoğu ve Doğu Anadolu

15 "Ümit Özdağ'dan Ortaklarını Kızdıracak Çıkış", *Yeni Şafak*, 24 Mayıs 2023.

bölgelerindeki seçim çevrelerinde ön seçim yapılacağı açıklandı.

DEM PARTİ'NİN KRİZİ*

DEM Parti uzun zamandır kurumsal bir çıkmazın içerisinde bulunmaktadır. Yıllardır muhalefetin sürdürdüğü Erdoğan karşıtı strateji dışında alternatif bir siyaset, orijinal bir söylem veya kendisini farklılaştıracak bir yol üretmemektedir. Bunun temel sebebinin ise partinin Kandil'in güdümünden kopamayışı ve işaret ettiği istikamet dışında hareket etmemesi olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla DEM Parti'nin uzun süredir yegane misyonu, Kandil'in "Erdoğan'ı ve devleti zayıflatma" odaklı stratejisinin kendisine çizilen sınırlar içerisinde sözcülüğünü yapmaktır.

Bu durum doğal olarak DEM Parti'nin siyasi ve toplumsal meşruiyetini yitirmesi ile sonuçlandı. Parti, kendisini sosyopolitik bir çıkmaza soktu ve oy aldığı seçmen grupları haricinde toplumsal meşruiyetini çok büyük çoğunlukla yitirdi. Siyaseten dışlandı ve neredeyse diğer tüm partilerin seçmen tepkisinden korkarak aynı fotoğraf karesine girmekten kaçındığı bir aktör haline geldi. CHP gibi DEM Parti'ye nispeten ılımlı bakan aktörler dahi kamuoyu önünde görüşmeler yapmaktan olabildiğince kaçındı. Yalnızca arka kapı diplomasisi ve örtülü iş birliğini tercih etti.

DEM Parti sadece siyasi meşruiyetini değil siyasi pratik kazanımlarını da yitirdi. Yerel seçimlerde kazandığı belediyelere, yöneticilerinin terör örgütü ilişkileri sebebiyle kayyumlar atandı. Özellikle Doğu ve Güneydoğu'da yürütülen çukur siyaseti sonrasında seçmenine somut politik kazançlar sunma imkanını kaybetti. Diğer

bir ifadeyle genel siyasetteki çıkmazlar yerele de taşındı. Üstelik tüm bunlara bir de partiye açılan kapatma davası eklendiğinde partinin manevra alanı artık iyice daraldı.

DEM Parti'nin uzun süredir yegane misyonu, Kandil'in "Erdoğan'ı ve devleti zayıflatma" odaklı stratejisinin kendisine çizilen sınırlar içerisinde sözcülüğünü yapmaktır.

İşte bu noktada DEM Parti manevra alanını genişletebilmek ve kaybettiği sosyopolitik meşruiyeti geri kazanmak amacıyla ve aynı zamanda Kandil'in bahsi geçen Erdoğan'ı ve devleti yıpratma hedefine uyan yeni bir strateji geliştirdi: CHP üzerinden meşruiyet kazanmak. DEM Parti kendi perspektifine göre özellikle batıdaki bazı büyükşehirler ve ilçelerinde seçmenin nispeten birbirine yakın olduğu, aynı zamanda Erdoğan'ı yenebilmek için farklı partilerin desteğine ihtiyaç duyan CHP ile kuracağı iş birliği vesilesiyle yitirdiği meşruiyeti en azından belli bir toplumsal kesimde geri kazanabilirdi. Böylece CHP, DEM Parti'nin desteğiyle Erdoğan'ı yenecek, DEM Parti de CHP ile kurduğu iş birliği sayesinde sosyopolitik açıdan tekrar meşru bir aktör olarak siyasetin merkezine yaklaşacaktı. Üstelik Kılıçdaroğlu'nun "muhalefeti büyütme" stratejisi DEM Parti'nin sunduğu bu yeni strateji ile de uyumluydu. Ancak burada asıl sorun Kılıçdaroğlu'nun sağ seçmeni önceleyen yaklaşımıydı. Çünkü Kılıçdaroğlu'na göre Erdoğan'ı sandıkta mağlup etmenin yolu sağ seçmenin muhalefet blokuna kazandırılmasından geçiyordu. DEM Parti ve dolayısıyla Kandil halihazırda Erdoğan karşıtıydı ve bu durum

* Bu başlık yazarın *Kriter* dergisinde yer alan yazısından alınmıştır. Bkz. Baki Laleoğlu, "Kent Uzlaşısı Nedir, Ne Değildir?", *Kriter*, Cilt: 8, Sayı: 88, (2024).

değişmezdi. Bu nedenle ikna edilmesi gereken DEM Parti değil sağ seçmendi.

Kılıçdaroğlu'nun meşru ve öncelikli siyasi partner olarak İYİ Parti ve Meral Akşener'i öncelimesinin sebebi de buydu. Nitekim Kılıçdaroğlu ve CHP her ne kadar DEM Parti'ye kişisel veya kurumsal olarak soğuk yaklaşımasa da İYİ Parti ve Akşener'in "huzuru" için kamuoyu önünde bu partiye mesafeli durdu. CHP ve DEM Parti arasındaki diplomasi daha çok arka kapıdan yürütüldü. DEM Parti'nin CHP'ye olan mecburiyeti veya alternatifsizliği de Kılıçdaroğlu'nun elini rahatlattı. Nitekim Kılıçdaroğlu bu rahatlığı avantaja çevirerek DEM Parti'yi örtülü ittifaka ve galibiyet sonrası pazarlığa ikna etti.

DEM Parti'nin CHP'ye olan mecburiyeti veya alternatifsizliği 2023 seçimlerinde Kılıçdaroğlu'nun elini rahatlattı.

DEM Parti ise normal şartlar altında hiçbir kurumsal siyasi yapının, kendi tabanı ve seçmeninin kabul etmeyeceği bir anlaşmayı kabul etmek zorunda kaldı: "Kutsal amaç" (Erdoğan'ı yenmek) başarılanı kadar kazanım sırasında yüzde 1'lik partilerin dahi arkasına itilmek, dışlanmaya sabretmek ve pazarlık etmeden her şartta destek vermek. Diğer bir ifadeyle siyasi bir कुमार olarak Kılıçdaroğlu ve CHP'yi desteklemek, karşılığında ise yalnızca seçimlerin kazanılmasını ve kendi sırasını beklemek durumunda kaldı. Nihayetinde DEM Parti girdiği çıkmazdan kurtulabilmek için çaresizce kendisine sunulanla yetinmek zorundaydı.

Böylelikle Kılıçdaroğlu'nun kurduğu muhalefet bloku ittifaka dahil etmeden DEM Parti'yi yanına almanın formülünü bulmuştu. Üstelik bu formül yerel seçimlerde kısmen çalıştı ve CHP'li adaylar bazı büyükşehirlerde

hem İYİ Parti hem de DEM Parti'nin desteğiyle Cumhuriyet İttifakı adaylarını mağlup etti. Ancak benzer oy oranına sahip iki partiden İYİ Parti belediye paylaşımında ve kamuoyu önünde kazanım elde ederken DEM Parti ise uzaktan izlemeye devam ediyordu. Çünkü formül çalışmıştı ve DEM Parti eğer kazanım elde etmek istiyorsa oyunu bozmadan 2023'e kadar sabretmek zorundaydı. Bu arada CHP, DEM Parti'ye kapalı kapılar ardında hukuki ve siyasi vaatlerini artırmayı sürdürdü.

2019'da çalışan formül 2023 cumhurbaşkanı seçiminde tekrarlandı. DEM Parti'nin davet edilmediği altılı masa kuruldu. Altı parti, CHP-İYİ Parti ortaklığında ve Millet İttifakı çatısı altında milletvekili seçimlerine girdi. DEM Parti ise seçimlere ayrı girse de kendi cumhurbaşkanı adayını çıkarmadı ve Kılıçdaroğlu'nu destekledi. Böylelikle Kılıçdaroğlu muhalefetin ortak adayı oldu.

Kılıçdaroğlu kağıt üzerinde çok başarılı bir şekilde dizayn ettiği ve ciddi bir siyasi mühendislik ürünü olan iş birliği modelini CHP'nin sahip olduğu kurumsal kapasite ve medya gücüyle bazen havuç bazen de sopayla uygulamaya koydu. Nitekim burada altılı masanın dört küçük partisi bol havuçla kolaylıkla ikna oldu. Masada itiraz edebilecek yegane aktör olan İYİ Parti ise güçlü bir medya sopasıyla zorla da olsa ikna edildi. Ancak DEM Parti'nin içinde bulunduğu çıkmaz ve çaresizlik ise kendisi için tek başına bir sopaydı. Kılıçdaroğlu'nun havuç vaadi bu sebepten ikna etmek için oldukça yeterliydi.

Seçim günü gelip çatığında ise masa başındaki modelin sandıkta çalışmadığı çok güçlü bir şekilde görüldü. İlk turda seçimleri kazanacağını ve rahat bir şekilde parlamento çoğunluğu elde edeceğini iddia eden muhalefet sandıkta hüsrana uğradı. Seçmen üretilen formüle ve pazarlık siyasetine güçlü bir tepki gösterdi.

DEM Parti seçmeni için de durum farklı olmadı. Zira partinin oyları her ne kadar TİP etkisi hissedilse de düştü. Ancak asıl tepki DEM Parti'nin yıllardır izlediği stratejiye karşı gösterildi. Zira seçimlerde DEM Parti başarılı bir şekilde seçmenini mobilize etmeyi başardı ve Kılıçdaroğlu'nun en yüksek oy oranına ulaştığı 10 ilin 7'si DEM Parti'li seçmenin yoğunlukta olduğu yerlerdi. Ancak Kılıçdaroğlu'nun ilk turun ardından Erdoğan ile arasındaki farkı kapamak ve Sinan Oğan'a oy veren seçmeni çekebilmek için yaptığı hamle ve aşırı sağa kaydırıldığı söylemi tepki çekti. Üstelik Kılıçdaroğlu ile Özdağ arasında yapılan anlaşma ve uzlaşa da DEM Parti seçmeni için kabul edilemezdi.

31 MART'A DOĞRU DEM PARTİ VE KENT UZLAŞISI STRATEJİSİ

Seçim başarısızlığından sonra DEM Parti her ne kadar kurumsal değerlendirmesini ve bazı yüzeyel değişimleri gerçekleştirse de ortada artık reddedilemeyecek bir gerçek vardı: DEM Parti siyaseten hapsoldüğü çıkmazdan kurtulamıyor ve seçmeni artık bu duruma isyan ediyordu. Bu noktada seçmen yıllardır üzerine düşeni yerine getirmiş, tüm memnuniyetsizlik ve itirazlarına rağmen partisinin işaret ettiği istikamette hareket etmişti. Ancak parti sahip olduğu gücü beceriksizce heba ediyor, karşılığında somut bir kazanım elde etmeden yalnızca vaatler karşılığında sürekli olarak birilerini destekliyordu. Artık her yerde yalnızca kendi partisine ve adaylarına oy vermek istiyor, elle tutulur bir kazanım ile ikna edilmediği müddetçe başka bir partiye veya isme oy vermeyi kabul etmiyordu. Yerel seçimlere doğru taban ve seçmen nezdinde genel eğilim bu şekildeydi.

DEM Parti elitleri de bu durumu gördü ancak hem Kandil'in kısıtlama ve talimatları hem

de alternatif siyaset üretme becerisinden yoksunluk sebebiyle çözüm bulunamadı. Üstelik CHP kanadında bir "değişim" yaşanıyor ve yeni gelen ekip Kılıçdaroğlu'na kıyasla DEM Parti ile daha şeffaf ve güçlü ilişkiler kurma niyetindeydi. Zira İYİ Parti CHP'den uzaklaşmıştı ve CHP'nin yerel seçimlere giderken acilen yeni bir siyasi partner ihtiyacı vardı.

CHP'de ise eski dönemin bazı çekinceleri devam ediyordu. Durum büyükşehirlerde oldukça kritikti ve DEM Parti ile açıktan yapılacak bir iş birliği veya ittifak, oylarına ihtiyaç duyulan bazı seçmen gruplarında tepkiye sebep olabilirdi. İşte tam bu noktada aranılan formül bulundu: İki parti kritik yerlerde dolaylı iş birliği yapacak, DEM Parti ise CHP'li seçmenin rahatsız olmayaacağı yerlerde (İstanbul-Esenyurt, Mersin-Akdeniz gibi) somut kazanımlar elde edecekti. Böylelikle her iki partinin elitleri de kendi seçmenine durumu nispeten izah edebilecek bir pozisyona sahip olacaktı. Bu formülün adı da "kent uzlaşısı" olarak ilan edildi.

Öte yandan her ne kadar kent uzlaşısı ifadesi DEM Parti tarafından üretilse de bu yaklaşımın fikri altyapısı Ekrem İmamoğlu'na aitti. Nitekim İmamoğlu Ağustos 2023'te CHP genel başkanlığına aday olmaktan vazgeçerek tekrar İstanbul Büyükşehir Belediye başkanı olmak için adaylığını açıkladığında kritik bir ifade kullanmıştı: İstanbul ittifakı. Bu ittifakı ise 2019'da muhalefetin İstanbul'u kazanmasını sağlayan iş birliği modeli olarak tanımlamıştı.¹⁶ Ancak kent uzlaşısı CHP tarafından da kabul görüp kullanılmaya başlandı. Zira hem Özgür Özel hem de Ekrem İmamoğlu, DEM Parti ve CHP arasında henüz "uzlaşa" sağlanmadan önce yaptıkları açıklamalarda söz konusu ifadeyi ve formülasyonu sahiplenerek kullanmaya başla-

¹⁶ "İmamoğlu: İstanbul'u Bir Kez Daha Savunmak için Yola Çıkıyorum", DHA, 15 Ağustos 2023.

mış¹⁷ ve böylelikle siyasi partnerlerine olumlu mesajlar yollamışlardı.

CHP ile DEM Parti arasındaki İstanbul uzlaşısı planını bozan ise Selahattin Demirtaş'ın eşi üzerinden yaptığı adaylık çıkışı oldu. Selahattin Demirtaş tamamen kişisel kariyer kaygısı ve DEM Parti seçmenindeki popülaritesini sürdürmek için eşini aday göstermeyi denedi. Zira Demirtaş uzun zamandır DEM Parti seçmeni nezdindeki popülaritesine yaslanarak kendi kişisel siyasi kariyerini önceliyordu. Bu doğrultuda Kandil'in güç paylaşmayan, kısıtlayıcı mekanizmasını popülist çıkışlarla aşmaya çalışmaktaydı. Ancak Demirtaş'ın söz konusu çıkışları planlı veya stratejik değildi. Yalnızca seçmende güç kazandığını sezdiği eğilimlere yaslanan ve Kandil'den farklılaşmasını sağlayacak meselelerde gerçekleşiyordu.¹⁸

Kent uzlaşısı kısaca DEM Parti ile CHP'nin yeni döneme taşımak ve geliştirmek gayretinde oldukları kurumsal ilişkinin yeni adı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demirtaş'ın bu çıkışı DEM Parti ile CHP arasında devam eden "uzlaş" görüşmelerini akamete uğrattı. Çünkü parti tabanı ve seçmen Erdoğan karşıtlığına endekslenen, terör ve PKK ile arasına mesafe koyamayan, sivilleşemeyen ve politika üretmekte çaresiz kalan, kısaca çıkmaza girmiş bir hal aldığını düşünüyor. Demirtaş da bunun farkında ve kendini Kandil'e alternatif bir figür olarak Kürt seçmene sunuyor. Bunu da popülist "üçüncü yol" söylemi ile gerçekleştiriyor.

17 "Ekrem İmamoğlu'ndan Buğra Kavuncu Sorusuna Yanıt", *Milliyet*, 25 Ocak 2024.

18 Baki Laleoğlu, "DEM Parti, Demirtaş ve İstanbul Krizi", *Sabah*, 10 Şubat 2024.

Nitekim DEM Parti, Demirtaş'ın eşi üzerinden yaptığı "kendi adayını gösterme" çıkışıyla birlikte yoğunlaşan seçmen talebini yönetemeyeceğini fark etti.

Ancak Kandil'in yönlendirmesi ile birlikte DEM Parti, Demirtaş'ın parti politikalarına müdahale etmesini engelleyemese de siyasal etki alanını genişletmesine izin vermemek adına Başak Demirtaş yerine alternatif aday göstermeyi tercih etti. CHP ise bu duruma düşük profilli aday gösterme, sahada seçmeni mümkün meritede İmamoğlu'na yönlendirme ve pazarlıkta el düşürme karşılığında razı edildi. Yine DEM Parti kamuoyu önünde CHP ile ittifak kurmadığına yönelik çıkışlar yaparak tedirgin seçmeni ikna edecekti.

Bu pazarlık neticesinde İstanbul seçmeni nezdinde karşılığı düşük olan Meral Danış Beştaş aday gösterildi. Esenyurt ve diğer bazı ilçelerin DEM Parti'ye bırakılması talebinden vazgeçildi. DEM Parti'li isimler CHP'den aday gösterildi ve yine CHP listelerine eklendi. Seçim çalışmalarında ise hedef CHP ve İmamoğlu değil AK Parti ve aday Murat Kurum olarak belirlendi. Diğer bir ifadeyle İstanbul'da kent uzlaşısı zor da olsa dolaylı bir şekilde kuruldu.

Sonuç olarak kent uzlaşısının DEM Parti'nin uzun bir süredir kurumsal hale getirdiği CHP ile meşruiyet kazanma stratejisinin bir ürünü olduğunu söylemek mümkündür. Pratikte ise yürüttüğü stratejiye itiraz eden ve tepki gösteren seçmenini ikna etmek adına bulduğu yeni bir iş birliği/ittifak formülasyonundan başka bir şey değildir. Her ne kadar DEM Parti'li yöneticiler uzlaşının tüm partilere açık olduğunu iddia etse de sahadaki durum gerçekleri ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kent uzlaşısı kısaca DEM Parti ile CHP'nin yeni döneme taşımak ve geliştirmek gayretinde oldukları kurumsal ilişkinin yeni adı olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ: 31 MART VE SONRASINDA DEM PARTİ

2023 ve 31 Mart seçimleri arasındaki yaklaşık on ayda yaşanan süreç gösteriyor ki DEM Parti, Kandil'in onu mahkum ettiği bir çıkmaza hapsolmuş durumdadır. Bu çıkmazdan en çok şikayet edenler ise yine Kürt seçmen yoğunluklu kendi parti ve tabanıdır. Buna binaen Kandil'in esir aldığı DEM Parti, kendisine oy veren Kürt seçmenin talep ve beklentilerine göre değil terör örgütünün gösterdiği istikamete göre hareket etmektedir.

31 Mart sonrasında da bunun değişeceği-ne dair güçlü bir emare henüz mevcut değildir. Zira 2023 seçimlerindeki oy düşüşü ve seçim sonrasında yükselen şikayetler her ne kadar DEM Parti tarafından artık reddedilemeyecek bir boyuta gelse de partinin kurumsal reaksiyonu "mış gibi" yaparak ve seçmenin kendine mahkum olduğu düşüncesine güvenerek mevcut pozisyonunu sürdürmektir. Bunun en bariz göstergesi ise Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki illerde ön seçim olarak duyurulan ancak pratikte önemli bir fark oluşturmayan bir sürecin çözüm olarak sunulmasıdır. Benzer şekilde İstanbul'da güçlü bir aday yerine kent uzlaşısı adı altında seçmene tam anlatılamayan muğlak iş birliği modelinin benimsenmesidir.

Sonuç olarak mevcut tablo gösteriyor ki DEM Parti'nin 31 Mart ve sonrası için mevcut stratejisini değiştirmek gibi bir niyeti henüz bulunmuyor. Zira CHP ile kurulan iş birliği modeli yıllardır süregelen ve Kandil'in de benzer bir po-

zisyonu işaret ettiği "Erdoğan karşıtı" bloku tahkim etme stratejisinin devam edeceğini gösteriyor. Bu doğrultuda en anlamlı fark ise yeni CHP yönetiminin ve parti içi özgül ağırlığı artan İmamoğlu'nun DEM Parti ile daha şeffaf bir ilişki kurmaya yönelik eğilimidir. Ancak bu eğilim CHP'nin ve İmamoğlu'nun günün koşullarına göre güçlü bir biçimde bunu sürdüreceği anlamına gelmiyor. Kazan kazan ilişkisini önceleyen bu eğilim olası bir kayıpta DEM Parti'yi gözden çıkarabilir. Bu durumda DEM Parti açısından kaybedilen sosyopolitik meşruiyeti CHP vesilesiyle geri kazanma hedefi de sekteye uğrayabilir.

Bu noktada en dikkat çeken husus ise Selahattin Demirtaş, Leyla Zana ve Ahmet Türk gibi parti içerisinde özgül ağırlığı olan popüler isimlerin DEM Parti'nin bahsi geçen çıkmaza ve yürütülen CHP odaklı stratejiye yönelik seçmenin itirazını dolaylı yollardan dile getirmeye başlamasıdır. Her ne kadar söz konusu siyasi aktörler farklı ajandalara sahip olsalar da yapılan açıklama ve çıkışların 31 Mart sonrasında ne tür bir tartışma doğuracağı ise henüz belirsizdir. Fakat seçmen memnuniyetsizliğinin cılız da olsa açık bir şekilde dile getiriliyor olması bu hususta parti içerisinde bir hareketlenme olduğunun göstergesidir. Mevcut durumda parti açısından mutlak güç olan Kandil'in alternatif ve eleştirel sesleri her zaman olduğu gibi bastırması yüksek ihtimal olsa da 31 Mart sonrasında DEM Parti içerisindeki tartışmaların ve DEM Parti-CHP ilişkilerindeki dalgalanmaların bu perspektiften takip edilmesi siyasetin analizi açısından önemlidir.

31 MART'A DOĞRU DEM PARTİ

BAKİ LALEOĞLU

SETA | ANALİZ

2023 seçim sonuçları DEM Parti açısından işlerin yolunda gitmediğinin net bir göstergesiydi. Zira partinin oyları son on yıllık süreç içerisinde en düşük noktayı görmüş ve seçimlerde ilan edilen tüm stratejik hedefler ıskalanmıştı. Üstelik seçim sürecinde DEM Parti'yi siyasal açıdan oldukça aciz bir konuma düşüren Kılıçdaroğlu-Özdağ protokolü gibi gelişmeler de yaşanmıştı. Dolayısıyla 2023 seçimleri DEM Parti için oldukça güçlü bir uyarıydı.

DEM Parti 31 Mart'a doğru ilerleyen süreçte ise bu uyarıyı aldığına dair seçmenini ikna etmeyi öncelese de pratikte farklı bir gerçeklik kendini gösteriyor. Batıda yeniden CHP ile "kent uzlaşısı" adı altında bir iş birliği modeli geliştiriliyor, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ise ön seçim olarak duyurulmasına rağmen oldukça sorunlu bir süreç geçiriliyor. Dolayısıyla DEM Parti Kandil'in onu hapsettiğı ve seçmenin de şikayet etmeye başladığı çıkmazdan kurtulabilmek için somut bir çaba göstermek yerine cılız girişimlerle günü kurtarmaya çalışıyor.

Bu analizde 2023 seçim sonuçlarının DEM Parti açısından ne anlama geldiğı, partinin bu sonuçları nasıl yorumladığı, 31 Mart'a doğru nasıl bir strateji izlediğı ve son olarak yerel seçimler sonrasında partiyi nelerin beklediğı incelenmektedir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL